Cristinel *MUNTEANU*

DESPRE „VIRTUȚILE STILISTICE” ALE TEXTULUI JURNALISTIC

0. Titlul studiului nostru este o trimitere transparentă la un capitol din cartea lui Sorin Preda, *Tehnici de redactare în presa scrisă*[1], capitol intitulat chiar *Virtuțile stilistice ale textului jurnalistic*. În pofida caracterului de manual (sau de curs universitar) al respectivei cărți, este de remarcat faptul că aici se încearcă pentru prima oară (după cunoștințele noastre) *in extenso* și într-un capitol aparte, în literatura românească de specialitate, determinarea unui specific al textului jurnalistic din perspectiva acestor „virtuți stilistice”. În cele ce urmează ne propunem: [1] să trecem în revistă „virtuțile stilistice” identificate atât de Sorin Preda, cât și de unii precursori ai acestuia; [2] să dovedim dacă (și în ce măsură) „virtuțile stilistice” pe care le recomandă S. Preda sunt, într-adevăr, virtuți stilistice – ca atare, vom apela la retorică (la cea clasică) și la lingvistică. Chestiunea în sine nu este doar didactică (ținând de o disciplină preocupată de predarea tehnicilor de redactare în presa scrisă) sau numai terminologică, ci chiar științifică, atâta timp cât știința este încă înțeleasă conform vechiului concept grecesc *epistéme*, adică „o activitate care stabilește însuși adevărul lucrurilor, și nu o simplă organizare practică și convențională lipsită de sens real”[2].

1. În cartea amintită, la începutul capitolului menționat, Sorin Preda enumeră următoarele virtuți: *claritatea, concizia, credibilitatea, lizibilitatea, coerența, fluența, adecvarea* (după acestea adaugă și un „etc.”, lăsând, așadar, impresia că lista poate continua), după care trece la discutarea acestora într-o anumită ordine: [a] *lizibilitatea* (ușurința cu care înțelegem un text); [b] *claritatea* (care seamănă, dar nu se confundă cu lizibilitatea, întrucât aceasta din urmă este o noțiune mult mai largă, obținută printr-un cumul de procedee[3]); [c] *credibilitatea* – calitatea textului de a fi veridic (cerând coerență pe toate planurile: semantic, gramatical, logic argumentativ), fiind „un efect, și nu un scop în sine”[4]; [d] *concizia* – a vorbi mult în cât mai puține cuvinte; [e] *fluența* („ruda săracă a virtuților stilistice”, „strâns le-

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

gată de credibilitate”[5]). Dintre cele inventariate la început, se observă că S. Preda nu se mai referă la *adecvare*, iar *coerența* este inclusă în credibilitate. La nevoie, unele virtuți pot fi suprimate: „Dacă ne gândim că textul jurnalistic se adresează unui cititor-țintă obosit și grăbit, devine limpede că scriitura de presă trebuie să fie simplă, clară și incitantă”[6].

Într-o altă carte[7], *Jurnalismul cultural și de opinie*, Sorin Preda, abordând „tableta de autor”, afirmă că despre aceasta se crede că este „un text în care *exigențele jurnalistice* [s. – *C.M.*] obișnuite (claritate, concizie, actualitate etc.) pot fi suspendate fără nicio reținere. Această libertate este discutabilă”[8]. O pagină mai departe, în legătură cu eseul, se precizează: „Mai libere și mai îngăduitoare, *exigențele stilistice* [s. – *C.M.*] sunt aceleași pentru orice gen de opinie: claritate, concizie, credibilitate. Dintre toate, decisivă rămâne *claritatea* [s.a.]”[9]. La pagina următoare, tot la eseu, este adăugată și *actualitatea*: „Pentru ca acest tip de articol să fie găzduit de presă, trebuie ca eseul respectiv să acopere măcar o singură *cerință jurnalistică* [s. – *C.M.*] majoră – indirect, în subsidiar, *textul trebuie să trimită la o problemă de actualitate* [s.a.]”[10].

1.1. Probabil că în lucrările lui Sorin Preda își vor fi găsit un ecou și recomandările lui David Randall, din celebrul său manual (tradus la noi – într-o primă ediție la Polirom – încă din 1998), *Jurnalistul universal* – în special cap. 14, intitulat *Stilul jurnalistic*. Importantă ni se pare o afirmație (asupra căreia vom reveni ulterior) din incipitul capitolului respectiv: „Toate scrierile de calitate au unele lucruri în comun. Sunt clare, ușor de citit, folosesc un limbaj proaspăt, stimulează și distrează cititorul. Aceste lucruri sunt tot atât de valabile pentru un articol de ziar bine scris, ca și pentru un roman bun. *Și sunt valabile indiferent de limba în care scrieți* [s. – *C.M.*]”[11]. Totodată, specialistul britanic – gazetar cu exercițiul scrisului – consideră că, pe lângă modul în care atenția cititorului poate fi captată imediat și apoi întreținută de-a lungul articolului, mai sunt necesare „alte șase *cerințe* [s. – *C.M.*]: claritatea, prospețimea limbajului, onestitatea, precizia, adecvarea și eficiența”[12]. Din celelalte pagini deducem că eficiența ar fi un fel de concizie sau chiar concizia, că adecvarea se mai numește și *armonizare*, adică „potrivirea dintre stilul, tonul și ritmul articolului și subiectul acestuia”[13], că onestitatea presupune credibilitate și obiectivitate și că „prospețimea limbajului” este echivalentă cu utilizarea unui „limbaj viu”.

Problema virtuților stilistice este atinsă în treacăt (în vol. *Stilistica presei* – 2003) și de universitarul bucureștean Victor Vișinescu, care nu se oprește asupra lor deloc, apreciind doar că, în cazul *știrii* (care stă la baza tuturor genurilor gazetărești), „virtuțile” acesteia, aproape intacte de-a lungul vremii, sunt: *concretețea, exactitatea, noutatea, concizia, sobrietatea și stereotipia compozițională*[14]. Concretețea se referă, pesemne, la obiectivitate, noutatea este, desigur, chiar actualitatea, dar „stereotipia compozițională” nu este o virtute stilistică, întrucât ține de organizarea articolului de presă, făcând trimitere, mai degrabă, la conceptul de *lead*[15].

Tot fără a dezvolta chestiunea, inventariind trăsăturile presei din prima jumătate a secolului al XX-lea, Luminița Roșca precizează: „Se impun principiile limbajului

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

jurnalistic (*acurateţea, accesibilitatea, adecvarea stilistică, claritatea, credibilitatea*) şi se fixează limbajul tehnic al profesiei”[16] – cu observaţia că se vorbeşte despre „limbajul jurnalistic” şi nu despre textul jurnalistic.

Un adevărat precursor în această privinţă (în literatura noastră de specialitate) trebuie socotit marele gazetar interbelic Pamfil Şeicaru, în a cărui carte, *Istoria presei* (încheiată în 1954 şi publicată postum abia în 2007, la Editura Paralela 45) descoperim interesante observaţii legate de stilul gazetăresc, care „implică arta de a spune mult în puţine cuvinte; un talent sintetic, servit de o cultură enciclopedică de nespecialist, arta de clasificare a faptelor, o vioiciune critică şi un sigur instinct de orientare în confuzia actualităţii”[17]. Din suita caracterizărilor lui Şeicaru, mai selectăm câteva foarte actuale: „Uşurinţa concisă a expresiei dă o comunicativitate ideilor, decizia de a lua o atitudine dă accentul convingerii, arta de a epuiza subiectul în minimum de spaţiu înlesneşte legătura cu cititorul”[18]. Pamfil Şeicaru are şi intuiţia noţiunii de „lizibilitate” (fără a o numi ca atare): „Vocabularul folosit nu trebuie să fie excesiv de tehnic, cuvintele din convorbirea curentă pot fi transformate prin îndemânarea de a le mânui, traducând cea mai subtilă idee pe înţelesul oricui”[19].

De altfel, pe linia recuperărilor, Pamfil Şeicaru îşi exprimă entuziasmul faţă de o „admirabilă lecţie de stil şi compoziţie gazetărească” dată de unul dintre cei mai mari jurnalişti ai Franţei, Louis Veuillot (1813-1883), care a definit „condiţiile literare” ale gazetarului: „Talentul jurnalistului constă în promptitudine, concizie şi, înainte de toate, claritate”[20]. În opinia lui Veuillot, gazetarul nu trebuie să caute elocinţa, părere împărtăşită şi de Şeicaru („totdeauna se impune o frână retoricii”[21]), iar, ulterior, pe cont propriu, şi de Sorin Preda: „Cele trei defecte ale expresivităţii jurnalistice sunt: *poncifele*, *retorismul* şi *emfaza* (abuz de elemente şi figuri stilistice)”[22].

Dar, înaintea tuturor, la 1690, pornind de la Cicero, Lucian din Samosata şi Quintilian, Tobias Peucer (autorul primei teze de doctorat din lume dedicate jurnalismului, *De relationibus novellis*)[23] a vorbit, explicit şi implicit, de necesitatea respectării aceloraşi virtuţi stilistice pe care le recomandă şi actualele manuale referitoare la tehnicile de redactare a textului jurnalistic: *claritatea*, *concizia*, *fluenţa*, *corectitudinea*, *precizia* şi chiar *lizibilitatea*. Redăm, ca dovadă, doar un fragment din paragraful XXII al disertaţiei sale: „*Lexis*-ul – exprimarea sau stilul – ştirilor nu trebuie să fie nici retoric, nici poetic, fiindcă stilul retoric îl îndepărtează pe cititorul dornic de ştiri, iar cel poetic îl răscoleşte şi nici nu expune suficient de clar evenimentul. De fapt, povestitorul, ca să încânte, vrea să fie imediat înţeles. Cf. Cicero, *Despre orator*, cartea a II-a. El ajunge la acest rezultat dacă foloseşte un limbaj în parte curat, în parte clar şi succint. Cicero recomandă acest lucru în lucrarea sa *Brutus*: «În istorie, spune el, nimic nu este mai dulce decât concizia clară şi corectă». Aşadar, trebuie evitate cuvintele neclare şi o topică încâlcită. Asupra acestui lucru atrage atenţia şi Lucian în *Cum trebuie scrisă istoria* [...]”[24].

1.2. Deşi practica jurnalistică respinge elocinţa specifică retoricii, se observă că instrumentarul utilizat în teorie a fost preluat şi din retorică. Lucrul acesta

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

este firesc atunci când se vorbește despre facerea textului și, atâta timp cât o exigență a cercetării o constituie tocmai principiul tradiției, suntem datori să recuperăm intuițiile bune – uneori extraordinare – ale precursorilor. În acest sens, este cazul să reamintim că pentru grecii antici retorica (*téchne retoriké*) reprezenta studiul limbajului determinat de situație și de elementele ce o compun, adică vorbitorii și interlocutorii, circumstanțele vorbirii și obiectul despre care se vorbește. Justificarea o găsim și la Aristotel (*Retorica*, I, 3, 1358 b): „Căci discursul este format din trei elemente, și anume: cel care vorbește, subiectul despre care el vorbește și cel căruia el îi vorbește, iar scopul se referă la acesta din urmă, vreau să spun auditoriul". Așadar, *retorica* era cea care se ocupa de nivelul textelor sau al discursurilor, pe câtă vreme gramatica era preocupată de tot ceea ce nu ținea de situațiile concrete ale vorbirii: formarea pluralului, a timpurilor verbale, a genurilor, a cazurilor etc. Retorica tradițională totuși s-a concentrat mai mult pe obiectul discursului. Fiind normativă, stabilea principiile sau tehnica (*téchne*) elaborării discursurilor (în funcție de gen: deliberativ, judiciar, demonstrativ / epidictic).

O retorică a discursului / textului jurnalistic [precizare: discursul este activitatea, iar textul este produsul, vezi *infra*] a stat și în atenția profesorilor / cercetătorilor, având ca obiect jurnalismul. Se remarcă, astfel, păstrarea unei legături între *téchne retoriké* și *tehnicile de redactare în presa scrisă*. Și nu doar cu referire la chestiunea virtuților stilistice, pe care le vom readuce în atenție așa cum le vedeau anticii.

Notă: Calitățile generale (*claritatea, proprietatea, precizia, corectitudinea* și *puritatea*) și cele particulare (*oralitatea, simplitatea, naturalețea, retorismul, finețea, umorul, ironia, concizia* etc.) ale stilului, ca mărci ale unei exprimări cultivate, se învață la școală și sunt predate și la universitate, la facultățile de profil (unde le regăsim în diverse cursuri, având ca obiect tehnicile de comunicare sau de redactare). Într-un manual de limba română de liceu, publicat de Editura Corint, se afirmă că virtuțile / calitățile stilului au fost dezvoltate de lingvistica modernă [sic!], după ce anticii precizaseră doar câteva dintre ele. În realitate, lucrurile se prezintă în felul următor: Theophrastus (la sfârșitul sec. IV î.Hr.) identificase puritatea, corectitudinea, claritatea, proprietatea și ornamentația; Dionysius din Halicarnas (la sfârșitul sec. I î.Hr.) lărgise această listă. Apogeul este atins în tratatul despre tipurile de stil, aparținându-i lui Hermogenes din Tarsus (sec. II d.Hr.), unde descoperim 20 de astfel de calități (numite „tipuri de stil"), 7 principale și 13 secundare (derivate din cele principale): ***forța*** (deinotēs), ce reiese din celelalte 6 principale; ***claritatea*** (saphēneia), dată de *puritate* (katharotēs) și *distincție* (eukrineia); ***grandoarea*** (megethos), conferită de *solemnitate* (semnotēs), *asprime* (trachytēs), *vehemență* (sphodrotēs), *strălucire* (lamprotēs), *înflorire* (akmē), *abundență* (peribolē); ***frumusețea*** (kallos); ***rapiditatea*** (gorgotēs); ***caracterul*** (ēthos), constând, la rându-i, în *simplitate* (apheleia), *armonie* [sau *dulceață*] (glykytēs), *subtilitate* (drimytēs), *modestie* (epieikeia); ***sinceritatea*** (alētheia), în care se include și *indignarea* (barytēs). Retorul grec discută fiecare tip sau subtip în termenii diverselor elemente ce compun vorbirea: gândul sau conținutul (*ennoia*), abordarea (*methodos*), pe care o identifică în cele din urmă cu figurile de

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

gândire, şi stilul (*lexis*), ce priveşte dicţia, figurile discursului, clausulele, ordinea cuvintelor, cadenţa şi ritmul. El reuşeşte, în acest mod, să realizeze un aparat de analiză – structuralist *avant la lettre* – foarte eficient pentru studiul şi construcţia discursurilor[25].

De virtuţi se ocupase şi Aristotel, care, atât în *Retorica* (III, 2, 1404 a), cât şi în *Poetica* (22, 1458 a), pusese accentul pe *claritate*. Pe aceeaşi linie, Quintilian afirma: „calităţile stilului sunt trei: corectitudinea [26], claritatea, frumuseţea (căci calitatea esenţială – proprietatea – cei mai mulţi o includ în frumuseţe)" (*Institutio oratoria*, I, 5)[27]. Mai semnalăm faptul că Aristotel intuise, pe cât se pare, şi conceptul modern de „lizibilitate". Vorbind despre continuitatea stilului, el preciza: „Or eu numesc *perioadă* o frază care are un început şi un sfârşit prin ea însăşi, precum şi o întindere [este] uşor de cuprins dintr-o privire. O astfel de formă este plăcută şi uşor de înţeles. [...] uşor de înţeles, întrucât poate fi reţinută în memorie cu uşurinţă" (*Retorica*, III, 9, 1409 a-b). Evident că lui Aristotel nu i-a scăpat nici noţiunea de „adecvare" (dacă nu cumva chiar el a inventat-o), pe care o numea *potrivire* (gr. *tò prépon*) şi care se referea la necesitatea ca stilul să fie „proporţionat cu subiectele propuse", dar şi cu interlocutorii (*Retorica*, III, 7, 1408 a-b). Concizia le era cunoscută anticilor (fiind tratată şi de Aristotel, şi de Quintilian).

2. Pentru a stabili care dintre „virtuţile stilistice" inventariate în dreptul textului jurnalistic sunt într-adevăr stilistice, trebuie să apelăm la lingvistică (cu regretul că spaţiul alocat nu ne permite să dezvoltăm ideile de mai jos). Cea mai bine fundamentată şi mai coerentă teorie lingvistică îi aparţine savantului român Eugeniu Coşeriu (1921-2002)[28]. De altfel, lingvistica textului pe care o dezvoltă îşi are rădăcinile în vechea retorică[29].

În concepţia sa (articulată pe gândirea lui W. von Humboldt), limbajul este, în esenţă, o *activitate productivă*. În cazul activităţilor productive (o ştim încă de la Aristotel), se deosebesc trei aspecte: activitatea ca atare (*enérgeia*), competenţa sau tehnica (*dýnamis*), adică „a şti să faci", şi produsul (*érgon*). *Enérgeia* este, din principiu, anterioară oricărei tehnici (*dýnamis*), fiind creativitatea însăşi. Limbajul este *enérgeia*, funcţionând în baza unei tehnici învăţate, dar, tocmai pentru că este o activitate creatoare, depăşeşte, adesea, tehnica învăţată. Lingvistul român distinge în limbaj trei niveluri: unul *universal*, altul *istoric* şi altul *individual*, întrucât „limbajul este o activitate umană *universală* care se realizează *în mod individual*, dar totdeauna conform unor tehnici *istoric* determinate („limbi")"[30].

Schema coşeriană a reprezentării limbajului

puncte de vedere / niveluri	*enérgeia* **activitate**	*dýnamis* **competenţă**	*érgon* **produs**
universal	vorbire în general	competenţă elocuţională	totalitatea „vorbitului"
istoric	limba concretă	competenţă idiomatică	(limba abstractă)
individual	discurs	competenţă expresivă	„text"

Sursa: Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*, p. 237.

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

În consecință, limbajul, în totalitatea sa, îmbrățișează toate aceste aspecte redate în tabelul alăturat, aspecte care se prezintă simultan într-un text / discurs / act de comunicare, căci ceea ce se vorbește este întotdeauna o limbă (româna, engleza etc.) și se vorbește întotdeauna numai în discursuri. Atragem atenția, totodată, că *a distinge* nu înseamnă „a separa": obiectele se separă, iar noțiunile se disting. Nu putem separa ziua de noapte (pentru că alcătuiesc un continuum), dar putem distinge ziua de noapte. Știința are nevoie de distincții, deoarece „a cunoaște înseamnă a distinge" (Benedetto Croce), sau, după cum postula un cărturar medieval (contemporan cu Abelard), Gilbert de la Porrée, „ori de câte ori întâlnim o dificultate rațională, trebuie să facem o distincție".

În cadrul „competenței", E. Coșeriu distinge și trei tipuri de norme corespunzătoare celor trei niveluri: la nivel universal – *congruența,* dată de regulile generale ale gândirii, precum și de cele legate de vorbirea în general și cunoașterea lumii, la nivel istoric – *corectitudinea*, dată de sistemul de tradiții ale vorbirii dintr-o comunitate (a ști să vorbești o limbă), la nivel individual – *adecvarea* (sau *tò prépon*), dată de cunoașterea care se referă la comunicarea în anumite situații sau privind elaborarea discursurilor / textelor. Norma adecvării le poate suspenda pe celelalte două, iar cea a corectitudinii pe cea a congruenței.

3. Revenind la subiectul discuției, constatăm că terminologia nu este unitară. Sorin Preda întrebuințează, pentru aceeași noțiune, termenii „exigențe jurnalistice", „virtuți stilistice / exigențe stilistice", „cerințe jurnalistice". David Randall le numește „cerințe" (cf. trad. lui Al. B. Ulmanu), Pamfil Șeicaru – „condiții literare", Luminița Roșca, „principii", iar Victor Vișinescu le consideră pur și simplu „virtuți". La școală se predau unele dintre noțiunile în cauză drept „calități (generale și particulare) ale stilului". De vreme ce nu toate aceste norme sunt propriu-zis stilistice, propunem să fie numite doar „exigențe ale [producerii] textului jurnalistic".

În acest sens, cu referire la redactarea știrilor, o observație cu consecințe profitabile ar fi aceea că, spre cinstea lor, anticii făceau distincție între calitățile stilului și calitățile narațiunii (chiar dacă uneori purtau același nume, cf. Quintilian, *Arta oratorică*, IV, 2, 31-65).

Ținând seama de distincțiile coșeriene mai sus înfățișate, vom observa, la rigoare, că:

[a] Doar *claritatea*[31]*, concizia, lizibilitatea, fluența* și *precizia* (sau „exactitatea", dacă V. Vișinescu a gândit-o întocmai așa) sunt exigențe / virtuți stilistice. În schimb, *adecvarea* reprezintă norma generală a nivelului (individual), căreia i se subordonează celelalte deja menționate.

[b] *Corectitudinea* ține de un alt nivel (cel istoric), fiind norma limbii istorice (bunăoară, a limbii române), limbă ce cunoaște varietate internă (din punct de vedere spațial, sociocultural, stilistic). Norma limbii literare (adică a limbii comune, situată deasupra diferențelor dialectale, sociale etc.) se numește „exemplaritate". La aceasta se referă specialiștii când recomandă o exprimare corectă.

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

[c] Exigenţe precum *actualitatea, credibilitatea, obiectivitatea* ţin de norma congruenţei (la nivel universal), adică de cunoaşterea lucrurilor, de experienţa pe care o avem în legătură cu lumea în care trăim. În funcţie de ceea ce ştim, vom judeca o ştire ca fiind actuală, credibilă, iar o relatare ca fiind obiectivă (căci a fi obiectiv, după Platon, înseamnă „să spui lucrurile aşa cum sunt"). Credibilitatea sau *verosimilul* (= „în conformitate cu aşteptarea noastră") caracterizează şi textele literaturii artistice, adică limbajul poetic (*logos poietikós*, la Aristotel), dar acesta nu este interesat de distincţia dintre adevăr şi fals sau dintre existenţă şi non-existenţă (prezente în *logos apophantikós*, limbaj propriu ştiinţei). În schimb, limbajul publicistic ţine de *logos pragmatikós* (concept aristotelic, de asemenea)[32].

4. În concluzie, vom spune că limbajul (verbalizat, cf. lat. *verbum* „cuvânt") este cel care structurează realitatea şi prin intermediul căruia cunoaştem lumea. De aceea, este normal să aflăm „informaţiile" din texte sau discursuri, însă avem datoria să deosebim ceea ce aparţine fiecărui nivel al limbajului şi, implicit, fiecărui tip de competenţă. David Randall are dreptate când susţine că „cerinţele" recomandate „sunt valabile indiferent de limba în care scrieţi" (v. *supra*). Într-adevăr, cu excepţia corectitudinii (idiomatică prin excelenţă), toate celelalte exigenţe se aplică fie vorbirii în general (*actualitatea, credibilitatea, obiectivitatea*)[33], fie unui anumit tip de text alcătuit în baza unei tradiţii (cel jurnalistic, bunăoară), virtuţile stilistice autentice încadrându-se în competenţa expresivă.

Cele consemnate de noi aici – nişte „însemnări" – nu au nicidecum pretenţia exhaustivităţii, fiind susceptibile de dezvoltări ulterioare. Deşi apreciem ca binevenită iniţiativa unor specialişti de a justifica specificul textului jurnalistic pornind de la virtuţile stilistice, să luăm aminte la faptul că discursurile, ca fapte omeneşti intenţionale, nu se pot defini prin structura lor [expresivă] (ce constituie *cauza* lor *materială* – este şi cazul acestor virtuţi stilistice), ci numai prin *cauza finală*, determinantă în activităţile umane. În cultură, structura trebuie să fie întotdeauna în acord cu finalitatea şi nu invers[34].

Ca atare, încheiem cu următorul exemplu: Pentru a demonstra că regulile elaborării unei ştiri se întâlnesc şi în literatură, Coşeriu făcea trimitere la un umorist italian care a aplicat celebrele întrebări („pentagonul interogativ" al jurnaliştilor) la primele trei versuri din *Divina Commedia* a lui Dante: „Nel mezzo del camin di nostra vita" (Când?), „mi ritrovai per una selva oscura" (Cine? [pers. I] + Ce? + Unde?), „ché la diritta via era smaritta" (De ce?)[35].

NOTE

[1] Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 43-60.

[2] Coşeriu, *Lingvistică antropologică*, p. 94.

[3] Pentru mai multe informaţii asupra lizibilităţii, vezi Severin & Tankard, *Perspective*, p. 130-150.

[4] Preda, *op. cit.*, p. 49.

[5] *Ibid.*, p. 53.

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

[6] *Ibid*., p. 54.

[7] Apărută tot la Polirom şi tot în 2006.

[8] Preda, *op. cit*., p. 43.

[9] *Ibid*., p. 44.

[10] *Ibid*., p. 45.

[11] David Randall, *Jurnalistul universal* (ediția a II-a), Editura Polirom, Iași, 2007, p. 231 – în traducerea lui Al. Brăduț Ulmanu.

[12] *Ibid*., p. 233.

[13] *Ibid*., p. 249.

[14] Vișinescu, *Stilistica*, p. 166.

[15] Aspect foarte clar exprimat de Tobias Peucer (*De relationibus*..., XX-XXII), care deosebea *oikonomia* de *lexis*.

[16] Roșca, *Producția*, p. 43.

[17] Șeicaru, *Istoria presei*, p. 138.

[18] *Ibidem*.

[19] *Ibidem*.

[20] *Apud* Șeicaru, *op. cit*., p. 139.

[21] *Ibid*., p. 141.

[22] Preda, *Tehnici*, p. 54.

[23] Tobias Peucer (1660?-1696), un tânăr medic originar din Görlitz (Lusația de Sus – Germania), şi-a făcut studiile de medicină, de teologie şi de filozofie la Universitatea din Leipzig, luându-şi, în 1690, două doctorate – unul în jurnalism (la catedra de filozofie) şi altul în medicină. Poliglot erudit, a tradus din olandeză tratatele unor somități medicale ale vremii, precum Blankart şi Solingen. Se cunosc foarte puține amănunte despre viața sa.

[24] Vezi Peucer, *De relationibus*, p. 101.

[25] Vezi Hermogenes, *Style*.

[26] În această privință, vezi Aristotel: „Principiul stilului este faptul de a vorbi corect grecește" (*Retorica*, III, 5, 1407 a).

[27] Vezi, de asemenea (*ibid*., VIII, 2, 22: „Pentru mine, prima calitate este claritatea, proprietatea termenilor, ordinea lor normală, fraza nu prea extinsă: nimic să nu lipsească, nimic să nu prisosească". Tot Quintilian era de părere că „prima calitate [a stilului] este aceea de a fi lipsit de defecte" (*ibid*., VIII, 3, 41).

[28] Numai că puțini specialiști români știu asta, preferându-i în continuare pe Saussure şi pe Chomsky, deşi Coșeriu – ca teoretician – le este superior. „Nimeni nu-i profet în țara lui" este, din păcate, o afirmație valabilă şi în acest caz.

[29] Vezi Coseriu, *Lingüística del texto*, p. 91-92.

[30] Coșeriu, *Lecții*, p. 233.

[31] Pentru justa caracterizare a clarității, vezi Coseriu, *Competencia*, p. 249. Dacă ea se referă la limpezimea gândirii, atunci ține de norma congruenței.

[32] La Aristotel (în *Peri hermenias*) se spune că, la origine, tot limbajul semnifică ceva – este *logos semantikós*. Prin determinări ulterioare se ajunge la *logos apophantikós*, *logos poietikós* şi *logos pragmatikós*.

[33] Cf. şi maximele conversaționale ale lui H.P. Grice.

[34] Coseriu, *Información*, p. 91. Pentru aplicarea cauzelor aristotelice la problema limbajului, vezi Coșeriu, *Lingvistica*, p. 90 şi *Sincronie*, p. 176-177.

[35] Coseriu, *Competencia*, p. 185.

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)

BIBLIOGRAFIE

1. Aristotel, *Poetica* (traducere de C. Balmuş), Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957 [= Aristotel, *Poetica*].

2. Aristotel, *Retorica* (traducere de Maria-Cristina Andrieş), Editura Iri, Bucureşti, 2004 [= Aristotel, *Retorica*].

3. Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Editorial Gredos, Madrid, 1992 [= Coseriu, *Competencia*].

4. Eugenio Coseriu, *Información y literatura*, în Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, EUNSA, Pamplona, 2006, p. 85-99 [= Coseriu, *Información*].

5. Eugenio Coseriu, *Lingüística del texto. Introduccíon a la hermenéutica del sentido* (Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas), Arco / Libros, S.L., Madrid, 2007 [= Coseriu, *Lingüística del texto*].

6. Eugeniu Coşeriu, *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii*, cu o prefaţă de Silviu Berejan şi un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel, Editura Ştiinţa, Chişinău, 1994 [= Coşeriu, *Lingvistică antropologică*].

7. Eugeniu Coşeriu, *Lingvistica integrală* (interviu cu Eugeniu Coşeriu realizat de Nicolae Saramandu), Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996 [= Coşeriu, *Lingvistica*].

8. Eugeniu Coşeriu, *Sincronie, diacronie şi istorie. Problema schimbării lingvistice*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997 [= Coşeriu, *Sincronie*].

9. Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală* (traducere din limba spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă), Editura ARC, Chişinău, 2000 [= Coşeriu, *Lecţii*].

10. Hermogenes, *On Types of Style* (translated by Cecil W. Wooten), The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 1987 [= Hermogenes, *Style*].

11. Tobias Peucer, *De relationibus novellis / Despre relatările jurnalistice* [Leipzig, 1690 – prima teză de doctorat din lume dedicată jurnalismului], prologul editorului, studiu introductiv şi postfaţă de Cristinel Munteanu, text latin stabilit, versiune românească şi note de Cristian Bejan (ediţie bilingvă), Editura Independenţa Economică, Piteşti, 2008 [= Peucer, *De relationibus*].

12. Sorin Preda, *Tehnici de redactare în presa scrisă*, Editura Polirom, Iaşi, 2006 [= Preda, *Tehnici*].

13. Sorin Preda, *Jurnalismul cultural şi de opinie*, Editura Polirom, Iaşi, 2006 [= Preda, *Jurnalismul*].

14. M. Fabius Quintilianus, *Arta oratorică* (traducere de Maria Hetco), vol. I-III, Editura Minerva, Bucureşti, 1974 [= Quintilian, *Arta oratorică*].

15. David Randall, *Jurnalistul universal* (ediţia a II-a), Editura Polirom, Iaşi, 2007 [= Randall, *Jurnalistul*].

16. Luminiţa Roşca, *Producţia textului jurnalistic*, Editura Polirom, Iaşi, 2004 [= Roşca, *Producţia*].

17. Werner J. Severin, Jr. Tankard, W. James, *Perspective asupra teoriilor comunicării de masă. Originile, metodele şi utilizarea lor în mass media*, Editura Polirom, Iaşi, 2004 [= Severin & Tankard, *Perspective*].

18. Pamfil Şeicaru, *Istoria presei*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007 [= Şeicaru, *Istoria presei*].

19. Victor Vişinescu, *Stilistica presei*, Editura Victor, Bucureşti, 2003 [= Vişinescu, *Stilistica*].

BDD-A20588 © 2010 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:12 UTC)